

40 perc állt a tanulók rendelkezésére. A kiértékelés azt mutatta, hogy míg a magyar válaszok egységesek voltak, addig a jugoszláv tanulóké megosztottnak bizonyultak. Az eltérés fő oka: a szabadkai válaszok relatív többsége (42%) a magyar kisebbségtől származott.

A kiértékelt adatok mélyebb elemzése a nacionalista magatartás elterjedtségét tárta fel. Korábbi tanulmányokkal összehasonlítva megállapítható a magyar és a jugoszláv nacionalizmus szerkezetének és kiterjedésének különbsége. Míg a jugoszláv minta elfogadható az egyénekhez viszonyítva a nacionalizmus etnikai-polgári mértéke szerint, addig a magyar minta nem ezt a képet mutatja. Nemzetállamok határon túli kisebbsége makroszinten mobilizálható, és ezt a különbséget jelzik a kérdőívekre adott szabadkai válaszok. Magyarország etnikailag egységesnek mondható, nincsenek számottevő nemzetiségei. Ezzel szemben Jugoszlávia soknemzetiségű ország, amely ráadásul etnikai konfliktusokkal küszködik. A felmérés válaszaiban tükröződik a magyar kisebbség jelenléte. Következésképpen az egész mintavétel – függetlenül az etnikai háttértől – az etnicitás felértékelődése helyzetében készült, ami mind a köz-, mind a magánszférában észlelhető.

Mindenesetre e jelenség magyarázata – különösen az, hogy miért és hogyan befolyásolnak szociális folyamatok egyéneket – társadalom-pszichológiai elemzést igényel. Etnikai konfliktusok heves érzelmi reakciót váltanak ki, amik heves „etnifikálódáshoz” vezetnek, és polarizálják a korábban heterogén vagy annak látszó társadalmat.

Annak érdekében, hogy a társadalmi és politikai folyamatok és a nacionalizmus szerkezete tárgyilagosan vizsgálhatók legyenek, érdemes lenne összehasonlítani és azonos módon értékelni a Milosević-rezsim utáni korszak etnikai karakterét. Már csak azért is érdemes volna ezt megtenni, mert a keleti nacionalizmus hipotézise nem minden alap nélkül való. A kisebbségi komplexus talán hasonló szerepet játszik mind a keleti, mind a nyugati nacionalizmusban, és ez kapcsolódhat az egyének különbözőségéhez etno-nacionalista viselkedés formájában. Máskülönb a kisebbségi érzés azt a hiedelmet is gerjesztheti, hogy az egyik népcsoport különb a másiknál, azaz megfogalmazódik az etnocentrizmus és a prejudikáció. A különböző kultúrák nacionalista megnyilvánulásai megérdemelnének időnként többsikű összehasonlítást és elemzést az etnikai konfliktusok elkerülhetősége vagy tompítása, fékezése érdekében.

Kádár József

Milyen Európát szeretne a lengyel katolikus elit?

Szerkesztőbizottsági ülés a Więź-ben

*Mazowiecki, Tadeusz: Europa, jakiej chcemy + Dyskusja
= Więź, 2002. 8–9. no. 43–57. p.*

A Więź c. havi folyóirat a lengyel katolikus elit orgánuma. 1986-ban egyik alapítója, majd főszerkesztője az a Tadeusz Mazowiecki, aki 1989–90-ben az ország miniszterelnöke is volt. A Więź szerkesztőbizottsági ülésén ő tartott bevezetőt a lengyel katolikuság java részének uniós várakozásaival és elvárásaival kapcsolatos kérdésekről. Ez a bevezető időpontilag egybeesett a lengyel püspöki kar EU-témakörrel foglalkozó állásfoglalásával.

Mazowiecki szerint a „kocka immár régen el van vetve”, s ezért nem volna szerencsés arról vitatkozni, hogy az ország belépjen-e az EU-ba, avagy sem. Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy az EU korántsem egész Európa, s várhatóan soha nem lesz az, hiszen – II. János Pál megfogalmazásával élve – a földrész két tüdővel lélegzik, a nyugatival és a keletivel, azaz a pravoszlávval. Ezért az EU-nak eleve partneri kapcsolatokra kell berendezkednie a keleti féllel. (A hozzászólások során elhangzott, hogy a pravoszláv világ déli szárnyának EU-hoz csatlakozása feltehetően nem fog problémát okozni.)

„Egy gazdaságilag rugalmas Európára van szükségünk – így a továbbiakban Mazowiecki –, amely meg tud birkózni saját problémáival, az olyanokkal, mint pl. a különféle európai országok tömeges munkanélkülisége, vagy mint az egyes országok fejlődési különbségeiből következő negatívumok felszámolása. Olyan Európát akarunk, amely az USA-n és a gyorsan fejlődő ázsiai országokon kívül fontos tényezője lesz a világ új, globális rendjének. Ez, a globális partnerség alkotóelemeként szereplő Európa alkalmassá válnék a közös politikai állásfoglalások kimunkálására a világ dolgait illetően. Szolidárisnak kellene lennie belföldön és nemzetközileg egyaránt...” Perspektivikusan az EU ne legyen más, mint az országok, társadalmak, régiók szövetsége, s nem pedig szuperhatalom, nem Európai Egyesült Államok, mint Churchill s nyomában több más politikus is javasolta. Ám hogy részleteiben milyen is lesz, arról még hosszadalmas viták fognak folyni, kell is, hogy follyanak. (Róluk a hozzászólások is megemlékeztek.)

A részletek mostani eldöntetlensége részben az erő, részben a gyengeség jele. Az erőt az adja majd, hogy figyelembe lehet venni a sokféleséget és a történeti előzményeket. Az erőtlenséget pedig az idézi elő, hogy mivel semmi sem végleges, sok mindent újra kell kezdeni. Ebből kell végül is valahogy kialakulnia az „uniós rendszernek”, amely se nem föderáció, se nem konföderáció. Nagy kérdés: meddig tart az egyes tagok önállósága? Mit szólnának pl. a lengyelek, ha a hollandok eutanázia-törvénye uniós törvény lenne? Lengyel észrevétel: miért nincs szó az Alapvető Emberi Jogok Chartájában semmiféle vallási vonatkozásról. Bár Lustiger bíboros megnyugtat: ez olyan kompromisszum, amelyet maximalisták kötöttek a kérdés iránt közömbös jogalkotókkal. Mazowiecki a hiányt mégis sérelmezi mondván: Európa lelkiség is.

Az sincs eldöntve még, hogy az EU-ban procedurális demokrácia uralkodik-e majd, avagy az értékeké. Mazowiecki – természetesen – az utóbbi mellett áll ki. A lengyel püspöki kar állásfoglalását Mazowiecki igen fontosnak tartja. A kérdés: a püspöki kar megfogalmazta fenntartások jogosak-e. Ha általános követelményekként olvassuk őket, akkor bizonyosan. Ha viszont olyan feltételekként, amelyekkel az EU-t zsarolni lehet, akkor nem. Mazowiecki mindenesetre általános követelményeknek, posztulátumoknak tartja őket.

A szerkesztőbizottságban sok szó esett a Mária-rádióról, még hozzá meglehetősen elítélő hangnemben. Mind Mazowiecki, mind több hozzászóló azzal vádolja a körülötte kialakult kisebbséget, de annál harciasabb katolikus csoportosulást, hogy „mindent előre tud”, s emiatt vitára, egyeztetésre képtelen. Minden eddigi pápai, egyházi és civil figyelemzetést unióellenesen értelmel. Sajnos így jár majd ez a mostani püspöki kari állásfoglalás is, amelyre hivatkozva a Mária-rádió munkatársai tovább fogják erősíteni EU-ellenes kirohanásaikat. Működésük nem tesz jót az ország presztízsének. Nem lehet mást tenni, mint olyan kifejezési formát találni a valódi keresztény fenntartások számára az EU-val történő egyeztetések során, amelyek, miközben megőrzik elvszerűségüket, egyben nyugodtan érvelnek a teljesebb megértés kiküzdéséért.